

Zadrozny, Krzysztof

Cmentarz ewangelicki we wsi Miałkówek : rys historyczny

Nasze Korzenie 5, 42-43

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Cmentarz ewangelicki we wsi Miałków

Rys historyczny

Miałkówka to niewielka wieś w województwie mazowieckim, w powiecie gostyńskim, usytuowana nad jeziorem Lucieńskim. Nazwa miejscowości pochodzi od przymiotnika *miałki* (drobny)¹, czyli prawdopodobnie jest związana z gruntami, na której się znajduje, a więc z dominacją drobnego piasku. Pierwotny charakter kulturowy został przekształcony m.in. ze względu na wypoczynkowy charakter miejscowości. Niegdyś była to wieś ulicowa i rzędowa, we wschodniej części, która znajduje się na zachód od Lucienia.² Nie znamy dokładnej daty założenia miejscowości. Dotychczas zakładano, iż miało to miejsce pod koniec XVIII wieku.³ Brak precyzyjnej daty nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy wieś była na prawach osadnictwa holenderskiego, czy też, po rozbiorach Polski, mamy do czynienia z kolonizacją pruską.

1. K. Rymut [red.], *Nazwy miejscowe Polski. Historia-pochodzenie-zmiany*, t. VII, Kraków 2007, s. 32.

2. *Katalog zabytków osadnictwa holenderskiego w Polsce*, www.holland.org.pl [dostęp: 30 XII 2013]. Ostatnia aktualizacja strony miała miejsce 30 XI 2009. Jeden z jej współautorów, Jerzy Szalęgin, w swojej autorskiej książce, *Katalog zabytków osadnictwa holenderskiego na Mazowszu*, Warszawa 2004, nie wymienia miejscowości Miałkówka (Georgenthal).

3. Tamże.

Miałkówka od początku swojego istnienia nosił nazwę „Georgenthal”. Geneza nazwy wywodzi się od niemieckiego imienia *Georg* oraz członu *-thal* (dolina).⁴ W 1803 roku istniała tu szkoła elementarna, którą wybudowano z czerwonej cegły.⁵ Społeczność ewangelicka wsi należała do parafii w Gostyninie.

W 1827 roku było tu 17 domów i 162 mieszkańców, a w 1881 roku odnotowano 22 domy i 173 mieszkańców; ziemi uprawnej 124 morgi (ok. 62 ha) i 30 mórg (ok. 15 ha) łąk.⁶

Wedle przekazów z 1851 roku we wsi, obok jeziora Lucieńskiego, znajdowało się również jezioro Georgenthal *rozległe na morg 3* [ok. 1,5 ha – KZ], *głębokie do 30 stóp* [ok. 9 m – KZ]. *Położone na płaszczyźnie, w polu otwartym. Grunt nadbrzeżny bagnisty i z trzęsawisk składający się. Woda biała, przezroczysta, słodka, zarosła trawą; na powierzchni pływająca. Ryby: piskorze, szczupaki zaledwie na miejscowe potrzeby wystarczają. Za roztopieniem śniegów lub spadnięciem stawów mało wzbiera; położone jest ono o 3 stopy [ok. 1 m – KZ] wyżej od jeziora Lucieńskiego*⁷.

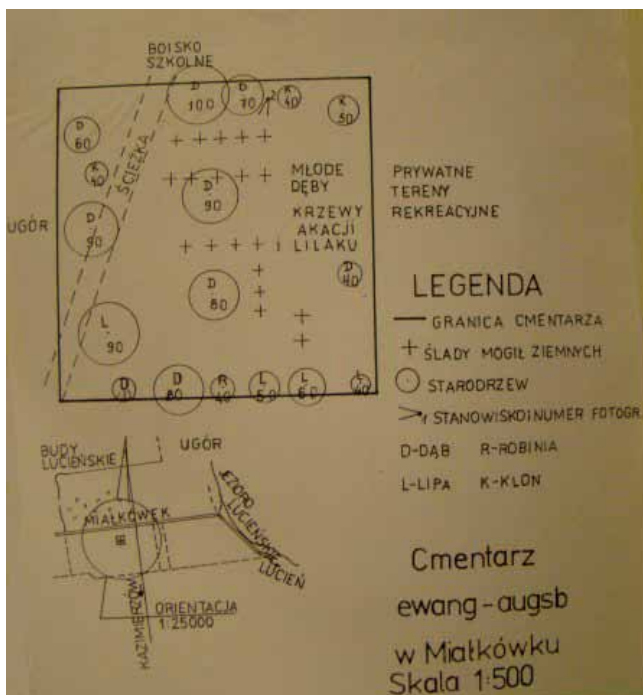
Rok 1872 przyniósł masową emigrację kolonistów niemieckich na Wołyń, a z powodu braku wiernych kantorat w Georgenthal za-

4. K. Rymut [red.], *Nazwy miejscowe...*, dz. cyt., t. III, Kraków 1999, s. 113.

5. E. Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie na ziemi gostyńskiej w XVIII i XIX wieku*, „Rocznik Gostyński” 2007, t. I, s. 276.

6. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski [red.], *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. II, Warszawa 1881, s. 536.

7. „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztuce i przemysłowi”, t. I (ogólnego zbioru t. XLI), Warszawa 1851, s. 69; patrz też: S. Orgelbrand, *Encyklopedia powszechna*, t. IX, Warszawa 1862.

SZKIC CMENARZA, 1998 ROK
ŹRÓDŁO: MWKZ O. PŁOCK

WIDOK OGÓLNY CMENARZA OD STRONY
PÓŁNOCNEJ, 1998 ROK
ŹRÓDŁO: MWKZ O. PŁOCK

Mapa Prus Południowych Davida Gilly z 1803 r.

mknięto 26 lat później.⁸ W 1922 roku ogłoszono obwieszczenie, którym zmieniono nazwę miejscowości na obecnie obowiązującą – Miałkówek.⁹

NEKROPOLIA

Cmentarz, na planie zbliżonym do kwadratu, znajduje się na południe od drogi przebiegającej przez tę miejscowość, tuż za boiskiem szkolnym. Powstał on na sztucznym nasypie, najprawdopodobniej dlatego, że teren był bagnisty i niestabilny. Być może wokół cmentarza były rowy melioracyjne, które odprowadzały wodę z terenu przycmentarnego.

Nekropolię założono w drugiej połowie XIX wieku. Jej powierzchnia zajmuje 0,25 ha. Cmentarz był czynny do drugiej wojny światowej. Po 1945 roku był systematycznie niszczone. Ogródzenie z czerwonej cegły całkowicie rozebrano i wykorzystano jako budulec. Nekropolia zagospodarowana była prawie w całości. Wedle przekazów okolicznej ludności znajdował się tam tylko jeden mурowany nagrobek. Zdecydowaną większość stanowiły drewniane krzyże wieńczące ziemne mogiły.¹⁰

Po dziś dzień zachowały się nierówności terenu, które świadczą o pochówkach. Karta cmentarza w zasobach urzędu konserwatorskiego wskazuje, że w 1998 roku znajdowało się 20 mogił. Obecnie nekropolia porośnięta jest samosiewami dębów, a także krzewami akacji i lilaku. Ze starodrzewu można wymienić lipy, robinie akacyjne, dęby i klony.¹¹

Nekropolia zawsze powstaje niejako ostatnia. Dokonuje się to wtedy, gdy mieszkańcy zdołają wykształcić zrębny samodzielności wsi. W przypadku Miałkówka dużą rolę w tym zakresie odegrał istniejący do 1898 roku kantorat. Choć cmentarz był czynny do drugiej wojny światowej, to generalnie wiek XX przyniósł stopniowy zanik osadnictwa niemieckiego, przy jednoczesnym wzroście liczby mieszkańców narodowości polskiej. ■

8. A. Breyer, *Die Auswanderung deutscher Bauern des Gostyniner Landes nach Wörlitz* (1855-1885), „Deutsche Monatshefte in Polen” 1937, t. 3 (13), nr 8-9, s. 9, 11, [za:] http://www.upstreamvistula.org/Documents/ABreyer_AuswGostynin.pdf [dostęp: 30 XII 2013].

9. „Rozwój. Dziennik polityczny, społeczny i literacki” 1922, nr 173 [Łódź, 27 VI].

10. D. Kołodziej, T. Dobek, karta cmentarza z zasobów Wojewódzkiego Mazowieckiego Konserwatora Zabytków Oddział w Płocku, listopad 1998.

11. Tamże.

Niecka po nieistniejącym jeziorze Georgenthal, obecnie teren wsi Budy Lucieńskie; fot. K. Zadrożny.

Przebudowany budynek elementarnej szkoły ewangelickiej; fot. K. Zadrożny.

Widok na cmentarz ewangelicki, maj 2011 r.; fot. K. Zadrożny.